ISSN 2181-6833
9 772181 683301

BUXORO DAVLAT UNIVERSITETI
1930

ISSN 2181-6833

PEDAGOGIK MAHORAT

MS
2022

ISSN 2181-6883

PEDAGOGIK MAHORAT

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal

Maxsus son

Jurnal 2001-yildan chiqa boshlagan

Buxoro – 2022

PEDAGOGIK MAHORAT

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
2022, Maxsus son

Jurnal O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi OAK Rayosatining 2016-yil 29-dekabrdagi qarori bilan **pedagogika** va **psixologiya** fanlari bo'yicha dissertatsiya ishlari natijalari yuzasidan ilmiy maqolalar chop etilishi lozim bo'lgan zaruruiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

Jurnal 2001-yilda tashkil etilgan.

Jurnal 1 yilda 6 marta chiqadi.

Jurnal O'zbekiston matbuot va axborot agentligi Buxoro viloyat matbuot va axborot boshqarmasi tomonidan 2016-yil 22-fevral № 05-072-sonli guvohnoma bilan ro'yxatga olingan.

Muassis: Buxoro davlat universiteti
Tahririyat manzili: O'zbekiston Respublikasi,Buxoro shahri Muhammad Iqbol ko'chasi, 11-uy
Elektron manzil: ped_mahorat@umail.uz

TAHRIR HAY'ATI:
Bosh muharrir: Adizov Baxtiyor Rahmonovich– pedagogika fanlari doktori, professor
Bosh muharrir o'rinbosari: Navro'z-zoda Baxtiyor Nigmatovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Mas'ul kotib: Hamroyev Alijon Ro'ziqulovich – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent

Xamidov Obidjon Xafizovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Begimqulov Uzoqboy Shoyimqulovich, pedagogika fanlari doktori, professor
Mahmudov Mels Hasanovich, pedagogika fanlari doktori, professor
Ibragimov Xolboy Ibragimovich, pedagogika fanlari doktori, professor
Yanakiyeva Yelka Kirilova, pedagogika fanlari doktori, professor (N. Rilski nomidagi Janubiy-G'arbiy Universitet, Bolgariya)
Qahhorov Siddiq Qahhorovich, pedagogika fanlari doktori, professor
Mahmudova Muyassar, pedagogika fanlari doktori, professor
Kozlov Vladimir Vasilyevich, psixologiya fanlari doktori, professor (Yaroslavl davlat universiteti, Rossiya)
Mustafa Said Arslon, , filologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Tadjixodjayev Zokirxo'ja Abdusattorovich, texnika fanlari doktori, professor
Amonov Muxtor Raxmatovich, texnika fanlari doktori, professor
O'rayeva Darmonoy Saidjonovna, filologiya fanlari doktori, professor
Durdiyev Durdimurod Qalandarovich, fizika-matematika fanlari doktori, professor
Mahmudov Nosir Mahmudovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Olimov Shirinboy Sharopovich, pedagogika fanlari doktori, professor
Chariyev Irgash To'rayevich, pedagogika fanlari doktori, professor
Qiyamov Nishon Sodiqovich, pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Qahhorov Otabek Siddiqovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
To'xsanov Qahramon Rahimboyevich, filologiya fanlari doktori, dotsent
Hayitov Shodmon , tarix fanlari doktori, professor
To'rayev Halim Hojiyevich, tarix fanlari doktori, professor
Rajabov Qahramon, tarix fanlari doktori, professor
Shomirzayev Maxmatmurod Xuramovich, pedagogika fanlari doktori, professor
Muhitdinova Xadicha Sobirovna, pedagogika fanlari doktori, professor
Niyozmetova Roza Hasanovna, pedagogika fanlari doktori, professor
Qurbonova Gulnoz Ne'matovna, pedagogika fanlari doktori(DSc)

ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ МАСТЕРСТВО
Научно-теоретический и методический журнал
2022, специальный выпуск

Журнал включен в список обязательных выпусков ВАК при Кабинете Министров Республики Узбекистан на основании Решении ВАК от 29 декабря 2016 года для получения учёной степени по **педагогике** и **психологии**.

Журнал основан в 2001г.
Журнал выходит 6 раза в год
Журнал зарегистрирован Бухарским управлением агентства по печати и массовой коммуникации Узбекистана.
Свидетельство о регистрации средства массовой информации № 05-072 от 22 февраля 2016 г.
Учредитель: Бухарский государственный университет
Адрес редакции: Узбекистан, г. Бухара, ул. Мухаммад Икбол, 11.
e-mail: ped_mahorat@umail.uz

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:
Главный редактор: Адизов Бахтиёр Рахманович – доктор педагогических наук, профессор
Заместитель главного редактора: Навруз-заде Бахтиёр Нигматович – доктор экономических наук, профессор
Ответственный редактор: Хамраев Алижон Рузикулович – доктор педагогических наук (DSc), доцент

Хамидов Обиджон Хафизович , доктор экономических наук, профессор
Бегимкулов Узакбай Шаимкулович, доктор педагогических наук, профессор
Махмудов Мэлс Хасанович, доктор педагогических наук, профессор
Ибрагимов Холбой Ибрагимович, доктор педагогических наук, профессор
Янакиева Елка Кирилова, доктор педагогических наук, профессор (Болгария)
Каххаров Сиддик Каххарович, доктор педагогических наук, профессор
Махмудова Муяссар, доктор педагогических наук, профессор
Козлов Владимир Васильевич, доктор психологических наук, профессор (Ярославль, Россия)
Мустафа Саид Арслан, доктор филологических наук, профессор (Турция)
Таджиходжаев Закирходжа Абдусаттарович, доктор технических наук, профессор
Аманов Мухтор Рахматович, доктор технических наук, профессор
Ураева Дармоной Саиджановна, доктор филологических наук, профессор
Дурдыев Дурдымурад Каландарович, доктор физико-математических наук, профессор
Махмудов Насыр Махмудович, доктор экономических наук, профессор
Олимов Ширинбой Шарофович, доктор педагогических наук, профессор
Чариев Ирсаш Тураевич, доктор педагогических наук, профессор
Киямов Нишон Содикович, доктор педагогических наук, профессор
Каххаров Отабек Сиддикович, доктор экономических наук (DSc)
Тухсанов Кахрамон Рахимбоевич, доктор педагогических наук (DSc)
Хайитов Шодмон,доктор исторических наук, профессор
Ражабов Кахрамон, доктор исторических наук, профессор
Тураев Халим Хожиевич, доктор исторических наук, профессор
Мухитдинова Хадича Собировна, доктор педагогических наук, профессор
Ниёзметова Роза Хасановна, доктор педагогических наук, профессор
Шомирзаев Махматмурод Хурамович, доктор педагогических наук (DSc)
Курбонова Гулноз Неъматовна, доктор педагогических наук (DSc)

PEDAGOGICAL SKILLS

The scientific-theoretical andmethodical journal

2022, special release

The journal is submitted to the list of the scientific journals applied to the scientific dissertations for **Pedagogic** and **Psychology** in accordance with the Decree of the Presidium of the Ministry of Legal office of Uzbekistan Republic on Regulation and Supervision of HAC (The Higher Attestation Commission) on December 29, 2016.

The journal is published 6 times a year
The journal is registered by Bukhara management agency for press and mass media in Uzbekistan.
The certificate of registration of mass media № 05-072 of 22 February 2016

Founder: Bukhara State University

Publish house: Uzbekistan, Bukhara, Muhammad Ikbol Str., 11.
e-mail: ped_mahorat@umail.uz

EDITORIAL BOARD:

Chief Editor: Pedagogical Sciences of Pedagogy, Prof. Bakhtiyor R. Adizov.
Deputy Editor: Pedagogical Sciences of Economics, Prof. Bakhtiyor N. Navruz-zade.
Editor: Doctor of Pedagogical Sciences(DSc), Asst. Prof. Alijon R. Khamraev

Doctor of Economics Sciences Obidjan X. Xamidov
Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Uzakbai Sh. Begimkulov
Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Mels Kh. Mahmudov
Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Holby I.Ibrahimov
Ph.D. of Pedagogical Sciences, Prof. Yelka K. Yanakieva (Bulgaria)
Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Siddik K. Kahhorov
Doctor of Pedagogical Sciences, Prof.M.Mahmudova
Doctor of Psychology, Prof. Vladimir V. Kozlov (Yaroslavl, Russia)
Doctor of Philology, Prof. Mustafa Said Arslon (Turkey)
Doctor of Technical sciences, Prof. Mukhtor R.Amanov
Doctor of Technical sciences, Prof. Zakirkhodja A. Tadjikhodjaev
Doctor of Philology, Prof. Darmon S. Uraeva
Doctor of Physical and Mathematical Sciences, Prof. Durdimurod K. Durdiev
Doctor of Economics, Prof. Nasir N. Mahmudov
Doctor of Pedagogical Science, Prof. Shirinboy Sh. Olimov
Doctor of Pedagogical Science, Prof. Nishon S. Kiyamov
Doctor of Economics Sciences Otabek S. Kahhorov
Doctor of Philology Kaxramon R. Tuxsanov
Doctor of Historical science, Prof. Sh. Hayitov
Doctor of Historical science, Prof. Halim H. Turaev
Doctor of Historical science, Prof. Q. Rajabov
Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Maxmatmurod X. Shomirzaev
Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Xadicha S. Shomirzaev
Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Roza X. Niyozmetova
Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Gulnoz N. Qurbonova

MUNDARIJA

Nodir YADGAROV. Bo‘lajak chizmachilik o‘qituvchilarida kasbiy ko‘nikmalarni shakllantirishda axborot texnologiyalarning o‘rni 8
Sanjar AZIMOV. Tasviriy san’atda sinfdan tashqari ishlarning ahamiyati 11
Dilshod MAMATOV. Muhandislik grafikasi fanini o‘qitishning innovatsion usullari (kompyuter grafikasi asosida) 14
Tolib SOBIROV, Qavmiddin OMONOV. Muhandislik grafikasini o‘qitishda me’morchilik obidalaridagi geometrik yasashlarning tarbiyaviy ahamiyati 18
Arif KADIROV, Mehriniso QAHHOROVA. Yoshlarni kasb-hunarga yo‘naltirishda milliy qadriyat va an’analarning o‘rni 21
Shuhrat G`ULOMOV. Tarixiy janrda O’zbekiston tasviriy san’ati rivoji 24
Shodijon BAKAYEV, Sherozjon SHOKIROV. Badiiy bezash ishlarida ranglarni to‘g‘ri qo‘llash tartibi va ularning emotsional ta’siri 27
Qoryog‘di JUMAYEV. Kasb-hunar ta’limi va tarbiya berish jarayonida sharq rivoyatlaridan foydalanish metodlari 30
Muzafar AVLIYAKULOV. Tasviriy san’at o‘qituvchisi tashkilotchi, metodist va ijodkor 32
Гульнора ХАКИМОВА. Традиционная одежда узбекских женщин 34
Viloyat TUXSANOVA. Kashtachilik san’ati 37
Muhayyo AZIMOVA. O‘zbek xalq amaliy bezak san’ati turlari va ularning o‘ziga xos tomonlari 41
Sanjar AZIMOV, Maftuna SULAYMONOVA. Bo‘lajak tasviriy san’at o‘qituvchilarini tayyorlash jarayonida tasviriy san’atning zamonaviy pedagogik va axborot texnologiyalardan foydalanish metodikasi 44
Shodijon BAKAYEV, J.B.NE’MATOV. Interyerni sharqona qirma uslubda bezatish texnologiyasi 47
Oybek SHOMURODOV. O‘rta maktab tasviriy san’at fanida kompyuter texnologiyalaridan foydalanish ... 50
Aziza MUSINOVA. Amaliy bezak san’atida tasvir va kompozitsiyaning tutgan o‘rni 54
Akmal AMINOV. Autocad grafik dasturida 3d o‘lchamli obyekt nuqtalarining koordinatalarini kiritishning o‘ziga xos usullari 57
Gulshod OSTONOVA. Tasviriy san’at darslarida borliqni idrok etish hamda o‘quvchilarning fazoviy tasavvurlarini oshirish 61
Нозима КАДЫРОВА, Паризод РОЗИКОВА. Особенности национального платья жительниц Бухары в XIX веке как элемент изучения истории региона 64
Nigora IBATOVA. XIX-XX asr O‘zbekiston rassomlari ijodida manzara janri 67
Shahnoza IBADULLAYEVA. “Manzara janrida ijod qilgan rassomlar asaridan nusxa ko‘chirish” modulini o‘qitishda innovatsion ta’lim texnologiyalaridan foydalanish ahamiyati 71
Avaz SHUKUROV, Nargiza ASLANOVA. Kulolchilik - xalq amaliy bezak san’atining bir turi sifatida 76
Shodijon BAKAYEV, M.S.TO‘RAYEVA, D. USMONOV. Amaliy san’atda ranglardan foydalanish va ularning o‘ziga xos xususiyatlari 79
Nafisa AVLIYAKULOVA. Bo‘lajak o‘qituvchi shaxsiyatini rivojlantirishda zamonaviy texnologiyalaridan foydalanish 83
Sherali AVEZOV. Amaliy sanat tarixi va uning turlari 86
Muxiba SULAYMONOVA. Tasviriy san’atning shaxs ma’naviy kamolotida tutgan o‘rni 89
Alisher SHIRINOV. Tasviriy san’atni o‘qitishda borliqni idrok etish mashg‘ulotlari 91
Sadoqat SHODIYEVA. Arxitektura yodgorliklarida tasviriy va amaliy san’atni qo‘llanilishi 94
Nozima ASLANOVA. Boshlang‘ich sinf o‘qish darslarida o‘quvchilarning badiiy va axborotli matnlar mazmunini anglash va uni izohlash malakalarini rivojlantirish 97
Mohinur JALOLOVA. Diniy binolarda bezak san’ati 100
Maxbuba KARIMOVA. Xalq hunarmandchiligi darslarida amaliy bezak san’ati mashg‘ulotlarini o‘rgatish metodikasi 103
Jo‘rabek YARASHEV, Maftunabonu AKRAMOVA. O‘rta ta’lim maktablarda musiqaning muammo va yechimlari 106
Журабек ЯРАШЕВ, Нодира ШАДМАНОВА. Вопросы музыкальной гармонии в наследии просветителей IX-XII веков и их гуманистическое значение для культуры молодого поколения...... 108
Jo‘rabek YARASHEV, Maxfuza KAMBAROVA. Zamonaviy pedagogikada kreativlik tushunchasi 112
Maxfuza KAMBAROVA. Umumta’lim maktablarida musiqa darslarining nazariy asoslari 117
Jo‘rabek YARASHEV, Munisa RIZOYEVA. Musiqa madaniyati darslarida stilizatsiya uslubini turli usullarda qo‘llashning mazmuni 120
Zarnigor ALAYEVA. Yoshlarni musiqa ta’limi orqali milliy istiqlol g‘oyalari ruhida tarbiyalash 122

Nargiza RAFIYEVA. O‘zbek kitobot va miniatura san’ati 126
R.N.RAXIMOV, M.K.AKRAMOVA. Boshlang‘icn sinf o‘quvcnilarining vokal-xor malakalarini tarkib toptirish 129
Baxrom MADRIMOV. O‘quvchilarni darsdan tashqari tadbirlar jarayonida axloqiy-estetik tarbiyalash 132
Sanoqul DO‘STOV. Musiqani tinglab uni idrok etishning maqsadi va tarbiyaviy ahamiyati 135
Davron RO‘ZIYEV. Konsert namoyishiga tayyorgarlik faoliyati 139
Baxtiyor MUSTAFOYEV. Umumiy o‘rta ta’lim tizimi islohotlarida musiqa madaniyati 143
To‘xtasin RAJABOV. Musiqa madaniyati darslarida xalq qo‘shiqlarining tarbiyaviy ahamyati 146
Shoira NOROVA. Yosh avlodni musiqa san’ati orqali tarbiyalash yo‘llari 149
Ilhom QO‘SHAYEV. An’anaviy musiqiy merosni o‘rganishni metodik takomillashtirishga yo‘naltirilgan ta’lim mazmuni 152
Ibrohim KAYUMOV. San’atning turlari va ularning tarbiyaviy ahamiyati 154
Sadritdin GULOV. O‘zbekiston maktablarida musiqa cholg‘ulariga yo‘naltirishning zamonaviy ilg‘or innovatsiyalari 157
Halim HASANOV. Vatanga sadoqat hissini shakllantirishda fanlararo aloqadorlik (musiqa fani misolida) 159
Shavkatjon KAMOLOV, Husniddin HIKMATOV. Talabalarda mustaqil ta’limni tashkil etish 161
Сайфулла АБДУЛЛАЕВ. Краткосрочные рисунки как средство формирования художественного воображения студентов в процессе рисования по памяти и представлению 163
To‘lqinjon Muxamedov. Boshlangich sinf o‘quvchilarida milliy madaniyatni tanishtirish orqali fuqarolik shaxsini shakllantirish 167
O‘g‘iloy RAMAZONOVA, Ferangiz Odilova. O‘n ikki maqom tizimi va uning o‘ziga xos xususiyatlari .. 169
Malohat RAXMATOVA, Gulbahor ISTAMOVA. “Shashmaqom” nasr (ashula bo‘limining ikkinchi guruh sho‘balarini) o‘rgatish yo‘llari 171
Olimxo‘ja KARIMOV, Rahim XODJAYEV. Musiqa to‘garaklarida o‘quvchilarni skripka cholg‘u sozi bilan tanishtirish 173
Ma’rifat UMUROVA. Maktabgacha ta’lim muassasasida o‘yin bola tarbiyasining muhim vositasi 176
Shohruh SHODIYEV. Qashqar rubobida xalq kuylarini notalashtirishning o‘ziga xos xususiyatlari 181
Azamat Rajabov. Markaziy Osiyoda musiqa ilmiga asos solgan olim va mutafakkirlar ishlarining tahlili .. 186
Рустам АТАМУРАДОВ. Формирование умений и навыков по школьному репертуару учителей музыки в общеобразовательной школе 188
Sherzod SHAMSIYEV, Dilbar MO‘SINOVA. Xor uchun yozilgan musiqa asarini tahlil qilish yo‘llari 191
Сухроб АБДУЛЛАЕВ. Формы организации научно – исследовательской и творческой деятельности студентов направления образования “Изобразительное искусство и инженерная графика” 193
Olimxo‘ja KARIMOV, Gulmira QUTLIYEVA. O‘quvchilarda vokal-xor malakalarini shakllantirish 195
Olimxo‘ja KARIMOV, Sitorabonu SHARIPOVA. Qo‘shiq va kuylar orqali komil inson shaxsini tarbiyalashning nazariy asoslari 198
Qobil QORIYEV. O‘zbek musiqa san’atining qadimiy ildizlari tarixidan 200
Abror AZIMOV. Zardushtiy va buddaviylar davri ommaviy musiqa va badiiy san’at tarixi va turlari 202
Said BOLTAZODA. Avesto davrining xorazm va sug‘diyona musiqa maktablari madaniyatida ijrochilik uslublari 204
Davron RO‘ZIYEV, Jamshid NIYOZOV. Maqomga ixtisoslashtirilgan maktab o‘quvchilarini shashmaqomning nasr bo‘limi vositasida axloqiy estetik tarbiyalash 206
Sanoqul DO‘STOV, Zilola RUZIYEVA. O‘quvchilarning musiqiy tafakkurini shakllantirishda milliy dutor cholg‘usining o‘rni va tarbiyaviy ahamiyati 208
Mehriniso Begmurodova. Maktabgacha ta’lim muasasalarida musiqa terapiya mashqlarining ahamiyati ... 210
Zafarbek YAQUBOV. Bo‘lajak musiqa o‘qituvchisi ma’naviyatini rivojlantirishda Xorazm xalq dostonlarining o‘rni 212
Umidbek BOLTAYEV. Milliy musiqiy meros-o‘quvchilar estetik tarbiya vositasi 214
Uchqun BOLIYEV. Ma’naviy axloqiy tarbiyaga kompleks yondashish 217
Maqsuda AXMEDOVA. Musiqiy tasavvurlarni shakllantirishda pedagogika va psixologiya fanining muhim vazifalari 219
Adilshoda TO‘ YMURODOV. Innovatsion texnologiyalardan foydalanishda o‘quvchining ijodkorligi 222
Hafiza HAMIDOVA. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarini folklor qo‘shiqlari vositasida tarbiyalashda alla qo‘shig‘ining ahamiyati 225
Mirshod XODJIYEV. Buxorcha va mavrigi turkumi haqida 228
Firangiz SHUKUROVA. Buxoro folklor qo‘shiqlarining maktab darsliklaridagi o‘rni 230
Shaxnoza YAXYOYEVA. Buxoro shashmaqomining yoshlar tarbiyasidagi ahamiyati 233

Jo‘rabek YARASHEV, Xurshid AXROROV. Musiqa ta’limi o‘qitish metodikasini takomillashtirishda aktdan foydalanish imkoniyatlari (sibelius dasturi misolida)..235
M. SAMIYEVA. “Buxoro ijrochilik uslubi” - o‘smir-o‘quvchilar axloqiy sifatlarini rivojlantirish omili sifatida..237
O‘. AVLIYOQULOV. Musiqa madaniyati ta’limida musiqiy savodxonlik faoliyatidan foydalanish imkoniyatlari 239
Davron RO‘ZIYEV, Shavkat QODIROV, Dilovar QODIROVA. Sharq allomalarining inson ma’naviyatida musiqaning o‘rni haqidagi qarashlari 241
Dilorom SAIDOVA, Davron RO‘ZIYEV. Maktabgacha yoshdagi bolalarning musiqiy ko‘nikmalarini shakllantirish 244
I.M.RAXMANOVA, Davron RO‘ZIYEV. Musiqa ta’limida pedagogik texnologiyalarning ahamiyati......248
Munisa JO‘RAYEVA, Davron RO‘ZIYEV. O‘zbekistonda fortepiano ijrochiligi san’ati 251
Hojibuvi RAHMONOVA, Sanoqul DO‘STOV. Musiqaning inson ruhiyatiga ta’siri haqidagi sharq mutafakkirlarining fikrlari...254
Sitora XAMDAMOVA. O‘zbek xalq qo‘shiqlarining g‘oyaviy badiiy xususiyatlari.................................259
Islom AXTAMOV. Maktab musiqa madaniyati darslarida maqom namunalarini o‘rgatishni metodik takomillashtirish tajribalaridan...261
Ulug‘bek MIRSHAYEV, Dilora MIRSHAYEVA. Boshlangich sinf o‘quvchilarida musiqiy - ritmik harakatlarni shakllantirish 263
Dilshoda RUSTAMOVA, F.G. Nurullayev. Hozirgi kunda umumiy o‘rta ta’lim maktablarida musiqa tarbiyasi...265
Nasiba HAZRATOVA, F.G. Nurullayev. Musiqa darslari orqali o‘quvchi yoshlarning ongini va milliy tafakkurni o‘stirish omillari..268
Nodira NURULLAEVA, Sanoqul DO‘STOV. Yosh avlodni komil inson qilib tarbiyalashda xalq qo‘shiqlarining ahamiyati va tutgan o‘rni...271
Nozima NURULLAYEVA. Yoshlarni tarbiyalashda musiqiy tasavvurlarning xususiyatlari......................273
Nigora NURULLAYEVA. Buxoro folklor qo‘shiqlari xalqning ijodiy ma’suli sifatida 275
Boburshox NURULLAYEV, Sanoqul DO‘STOV. Folklor qo‘shiqlarini tanlab olishga qo‘yiladigan metodik talablar 278
Mehriniso NURULLAEVA. Yoshlarda milliy qadriyatlarga asoslangan estetik tarbiyaning ahamiyati 281
O‘ktam IBODOV. Musiqa darslarida o‘quvchilarni musiqaga bo‘lgan ijodkorlik xususiyatlarini shakllantirish 283
Jo‘rabek YARASHEV, Dilnavoz MURATOVA. O‘rta umumta’lim maktablarida o‘quvchilarning ovozini tarbiyalash va rivojlantirish usullari 286
Dinora UMARQULOVA, F.G NURULLAYEV. Buxoro shashmaqomi ustuni 289
Dinora UMARQULOVA, F.G NURULLAYEV. O‘zbek katta ashulasining jahon miqyosidagi o‘rni........292
Shuhrat G‘ULOMOV. Tarixiy janrda O‘zbekiston tasviriy san’ati rivoji 294
Farrux NURULLAYEV, Nodira NURULLAYEVA. O‘zbek xalq qo‘shiqlarining uzluksiz ta’limdagi tutgan o‘rni va tarbiyaviy ahamiyati...297

Oʻktam IBODOV
Buxoro davlat universiteti
musiqa ta’limi kafedrasi oʻqituvchisi

MUSIQA DARSLARIDA OʻQUVCHILARNI MUSIQAGA BOʻLGAN IJODKORLIK XUSUSIYATLARINI SHAKLLANTIRISH

Maqolada musiqani tushunish, uni idrok qilish va undan ta’sirlanish qobiliyati har bir oʻquvchiga, u kelajakda professional musiqachi boʻladimi yoki musiqa madaniyatining gʻoyat xilma-xil musiqaviy estetik faoliyatining asosiy bilimlariga, koʻnikma va malakalariga ega boʻlgan yaxshi tayyorlangan tinglovchi boʻlib qoladimi, bundan qat’iy nazar xos boʻlmogʻi kerakligi aytilgan. Yosh avlodni mustaqil va ijodiy fikrlashga oʻrgatish istiqlol davri oʻzbek pedagogikasining eng dolzarb vazifalaridan biri ekanligi bildirilgan.

***Kalit soʻzlar:** nazariy, musiqiy, mashgʻulot, ta’lim, repertuar, asar, namuna, ijro, maslahat.*

Умение понимать, осмысливать и находиться под влиянием музыки в статье важно каждому читателю, будь он профессиональным музыкантом в будущем или представителем разнообразной музыкальной культуры - базовые знания, умения и компетенции разных музыкально-эстетическая деятельность, остающаяся ли он хорошо подготовленным слушателем, должна быть уникальной. Научить подрастающее поколение самостоятельно и творчески мыслить – одна из важнейших задач узбекской педагогики в период независимости.

***Ключевые слова:** теоретическое, музыкальное, обучение, образование, репертуар, работа, образец, исполнение, консультирование.*

The ability to understand, comprehend and be influenced by music in the article is given to each student, whether he or she will become a professional musician in the future or the basic knowledge, skills and abilities of a very diverse musical aesthetic activity of music culture. It is said that it should be unique, regardless of whether it will be a well-prepared listener. It is said that teaching the younger generation to think independently and creatively is one of the most important tasks of Uzbek pedagogy during the independence period.

***Key words:** theoretical, musical, training, education, repertoire, work, sample, performance, advice.*

Kirish. Ta’lim oluvchi oʻquvchilarningt mustaqil va ijodiy fikrlashga oʻrgatishning yangi va samarali yoʻllarini izlab topish faqat oʻqitish metodikasi sohasi taraqqiyoti uchun emas, balki barkamol shaxs tarbiyasini amalga oshirishda ham muhim ahamiyatga ega. Hozirga qadar yaratilgan ilmiy adabiyotlarda musiqiy bilim oluvchi oʻquvchilarning musiqaviy ijodiy fikrlashga oʻrgatish borasida garchi yoʻl-yoʻlakay boʻlsada, turlicha qarashlar mavjud. Masalan, ba’zi bir olimlarning fikricha, ijodiy fikrlash malakasin shakllantirish uchun oʻquvchilarning bilimini anglab oʻtish imkoniyatlarini rivojlantirib turli ilmiy axborotlardan toʻgʻri xulosa chiqarib olishga oʻrgatish jarayoni muhim hisoblanadi. Mazkur nazariy qarashning ahamiyatli tomoni shundaki, undan barcha turdagi musiqiy mashgʻulotlardan foydalanish mumukin. Musiqiy ta’limning taniqli metodistlari fikricha, avval oʻquvchilarga tinglash uchun repertuar tanlash, muayyan musiqiy asarni ajratib olish, ajratib olingan asarni namunali ijrosi namoyish etilishi tavsiya qilinadi. Biroq olimlar oʻquvchi ijrosi namunadagi ijro bilan qiyoslanib oʻquvchiga zarur maslahatlar berilishi lozimligini e’tibordan chetda qoldirishgan. Bizningcha, tanlangan repertuardagi musiqiy asar oʻquvchi tomonidan ijro etilganda asarning har boʻlimi namunaviy ijro bilan bosqichma-bosqich qiyoslanib borishi lozim. Shundagina oʻquvchi oʻzining kamchiliklarini tez ilgʻab oladi.

Asosiy qism. Musiqa darslarida oʻquvchilarni mustaqil va ijodiy fikrlashga oʻrgatishning eng qulay usullaridan biri musiqa mashgʻulotlarida ijro va qiyoslash metodidan foydalanish boʻlib, u quyidangicha amalga oshiriladi. Buning uchun musiqa oʻqituvchisi musiqa darlarini oʻquvchi tarbiyasiga ta’sirini hisobga olgan holda shartli ravishda guruhlarga jratishi zarur. Musiqa darslarini guruhlashtiruvda oʻquvchilarning musiqa faniga munosabati inobatga olinishi shart. Mana shu nuqtayi nazardan yondashilsa, darsning tarkibiy qismi: musiqa tinglash, keyin musiqa savodxonligi hamda ijro taqqoslashdan borat boʻladi. Ayniqsa, darsning uchinchi - ijro va qiyoslash bosqichida oʻquvchi yoki oʻqituvchining oʻtilgan mavzu yuzasidan bilimlari tekshiriladi. Ijro oʻquvchi tomonidan amalga oshiriladi.

Oʻquvchi ijrosi namundagi ijro bilan taqqoslanib ta’kidma-ta’kid uning yutuq va kamchiliklari tahlil qilinmogʻi zarur. Musiqa ta’limiga bu usulda yondashish bilim oluvchini oʻz ustida mustaqil ishlashga, musiqiy asar ijrosiga ijodiy yondashishiga undaydi. Tajribalar shuni koʻrsatadiki, musiqiy ta’limi doirasidagi

bilimlarni hamma oʻquvchi bir xilda oʻzlashtira olmaydi. Chunki ularning musiqiy asarni anglash, musiqiy janrlarga munosabati turlicha. Mana shu jihatlarni hisobga olgan holda yuqoridagi ijro va qiyoslash metodidan foydalanishgan oldin ta’lim oluvchilarni ham muayyan guruhlarga ajratish ya’ni tabaqalashtirish lozim.

Oʻquvchilar bilan yakka holda mashgʻulotlar olib borishda yuqorida tavsiya etilgan ijro va qiyoslash metodi muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki bunday mashgʻulotlarda yakka holda ishtirok etuvchi oʻquvchini uning mahoratidan, oʻzlashtirishning darajasidan qat’iy nazar oʻqituvchi oʻziga ruhan ergashtirish, oʻzining professional ijrosi bilan avvalo, uni qoyil qoldirish ham ta’limiy, ham tarbiyaviy ahamiyatga egadir. Hozirda kun oʻquv talabi oʻquvchilarga ta’lim berishda: “Men oʻrgataman, sen oʻrgan” qabilidagi eski usullardan voz kechishni taqozo etmoqda. Endi oʻquvchi dars jarayonida shunchaki tinglovchi emas, balki faol ishtirokchiga aylanishi lozim. Ma’lumki, “Oʻzbekiston Respublikasi madhiyasi”ni tinglash va kuylash umumiy oʻrta ta’lim maktablarining barcha sinflari dasturiga kiritilgan.

Ushbu suhbatda oʻqituvchi bevosita ishtirok etmasada, u suhbat marosimini boshqarib boruvchi mas’ul hisoblanadi. Oʻquvchilar berilayotgan axborotlarni oʻqituvchidan emas, balki oʻz sinfdoshlaridan oladilar, bu esa ularni yanada faollik koʻrsatishga undaydi.

Shu asnoda, qalbimizda ulugʻvor, mustaqil davlatimiz borligidan faxr tuygʻusi paydo boʻladi. Madhiya kuylash jarayonida dinamik tuslardan foydalanish uni yanada ifodali qilib kuylashga imkon beradi. Dastlab dinamik belgilar doskaga chizib chiqiladi yoki koʻrgazmali qurol vositasida koʻrsatilib, ularning har biri qanday tusni ifodalashi haqida fikr almashinadi Madhiyaning har bir qatori kuylanganda uning qaysi dinamik tusda ijro etish lozimligi borasida fikr yuritiladi. Oʻquvchilar uni oʻzlari mustaqil ravishda belgilab oladilar, oʻqituvchi esa javoblarning qay darajada toʻgʻri ekanligiga baho berib boradi va shu qatorni qayta kuylaganda belgilangan dinamik tusga xos jarangdorlikka ularning e’tiborini qaratadi. Oʻquvchilar shu tariqa ma’lum bilimlarni aqliy idrok eta boshlaydilar.

Muhokamalar va natijalar. Umumiy oʻrta ta’lim maktablarining “Musiqa madaniyati” darslariga kiritilgan kuylash uchun moʻljallangan asarlarning aksariyat koʻngilliligi kuplet shaklida yozilgan boʻlib, ularni kuylayotganda oʻquvchilarning ijodkorlik xususiyatlarini hisobga olish muhim ahamiyatga ega. Ushbu mulohazalarimizdan kelib chiqqan holda, quyidagi tavsiyalarga diqqatni qaratish oʻrinlidir.

1. Oʻquvchilarda qoʻshiq oʻrganish jarayonida, mustaqillik xususiyatlarini shakllantirish uchun asarning she’riy matnini suhbat yoʻli bilan tahlil qilish lozim va bunda oʻquvchilarning faol ishtirok etishiga erishish maqsadga muvofiqdir.

2. Asarga xos dinamik tuslarni tanlash vazifasi ham oʻquvchilarning mustaqil fikrlari asosida amalga oshiriladi.

3. Oʻquvchilarning ijodkorlik xususiyatlarini shakllantirish uchun boshlovchi kuplet va naqoratni mukammal oʻrganish, qolgan kupletlarni esa oʻquvchilarning oʻzlari topib, kuylashlariga imkon berish joizdir.

Mazkur usullardan kuylash uchun moʻljallangan barcha asarlarni oʻrganish jarayonida imkon qadar foydalanish mumkin. Musiqa asarining mazmunini tushunish tinglovchining umumiy madaniyatiga, shuningdek, uning maxsus tayyorgarlikka egaligidek uning maxsus tayyorgarlik oʻz navbatida tinglovchi e’tiborining faollik darajasiga ta’sir koʻrsatadi. Shu narsa yaxshi ma’lumki, musiqadan tayyorgarligi boʻlgan tinglovchilarning idroki boyroq boʻladi. Musiqani tushunadigan oʻquvchining musiqa asarlariga qiziqish doirasi modaning ta’siriga kamroq beriladi, badiiy didning yuksak darajasi bilan ajralib turadi.

1. Musiqa shaklining oʻzitga xos tomonini, mazmunini, musiqaning rivojlanish, tarixini tushunish asosida, tinglovchi sifatida katta tajribaga ega boʻlish, musiqaviy – ijodiy faoliyat sohasida rivojlangan koʻnikma va malakalarga ega boʻlish asosidagina musiqa asarini toʻlaqonli idrok qilish mumkin. Musiqaviy ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish va boyitish, musiqani idrok etish malakalarini shakllantirish, musiqa san’atiga qiziqish bilan qarash, oʻquvchilarning badiiy havaskorligi puxta oʻylangan va izchil tizim boʻyicha amalga oshirilmogʻi kerak.

2. Qoʻshiq vositasida bolalarda milliy gʻururni tarkib toptirish. Musiqa darsi oʻziga xos faoliyat turlari bilan: musiqa asarini tinglash va tahlil qilish, musiqa bilan harakat qilish, improvizatsiya (erkin ijod) bilan ajralib turadi. Ular bir–birlaridan mexanik tarzda ajratilishi mumkin emas, chunki bir-biri bilan oʻzaro bogʻlangan va ba’zan bir-biriga singib ketgan boʻladi. Musiqani tinglash jarayonida oʻquvchilar muayyan miqdorda musiqaviy nazariy bilimlar oladilar, musiqa tinglash qobiliyati tajribasini toʻplaydilar. Jamoa boʻlib qoʻshiq aytish, musiqa asboblarini chalish, musiqa ostida harakat qilish improvizatsiya jarayonida ijrochilik malakalarining rivojlanishi oʻquvchilarni oʻquv mashgʻulotining faol, manfaatdor, emotsional qatnashchilariga aylantirib qoʻyadi. Oʻquvchilarda milliy gʻururni shakllantrish va takomillashtirish hozirgi kunda alohida e’tibor qaratiladigan muammolardan biri sanaladi. Zero, milliy gʻururni yuksaltirish orqali Vatanga, uning istiqboliga sadoqat, ishonch tuygʻularini

tarbiyalash imkoniyatlari katta. Qo‘shiq vositasida milliy g‘ururuni shakllantirishdan oldin “G‘urur” va“Milliy g‘urur” tushunchalariga e’tiborni qaratmoq lozim. G‘urur so‘zi faxr, iftixor, quvonch kabi ma’noldarni anglatadi. Bu so‘zlar mumtoz qo‘shiqlarda, she’riyatda, nasrda, xalq og‘zaki folklor ijodida ma’nodagi sinonim sifatida foydalaniladi.

Milliy g‘urur - mayyan millatning o‘tmishidan, bugungi taraqqiyotidan, milliy qadriyatlaridan, shu makonda yashagan va jahon miqyosida tan olinshgan fan, ilm, din, adabiyot, san’at daholaridan, qomusiy olimlardan, xalq qahramonlari va davlat arboblaridan g‘ururlanish hissidir. O‘quvchilarda milliy iftixor va milliy g‘ururni tarkib toptirishda ma’naviy yuksak qadriyatlarga ega bo‘lgan o‘zbek xalqining madaniy meroslaridan bo‘lgan kuy va qo‘shiqlardan foydalanish alohida ahamiyatga molik.

Xulosa. Umumiy o‘rta ta’lim maktabi o‘quvchilari ongiga milliy g‘uurur tushunchasini singlirishda “Musiqa madaniyati” fani dasturiga kiritilgan rang–brang qo‘shiqlarning mazmuni, ularning matni bilan tanishishi, unga monand ijro uslublarini belgilash, va nihoyat, jamoa bo‘lib musiqali ijro etish orqali o‘quvchilarning qalbiga singdirib boriladi. Har bir o‘quv yili “O‘zbekiston davlat madhiyasi”ni tinglash va kuylash bilan boshlanadi. Madhiyani tinglash orqali o‘quvchilarda ulug‘vor, tantanali ohangda jaranglagan“O‘zbekiston Davlat madhiyasi” qalblarni junbushga keltiradi. “Musiqa madaniyati” darslarida O‘zbekiston Davlat madhiyasini tinlash va tahlil qilishga, tabiiyki, boshqa o‘quv fanlariga nisbatan ko‘proq e’tibor qaratiladi.

Adabiyotlar

1. Safo Ochil. Mustaqillik ma'naviyati va tarbiya asoslari. –Toshkent, 1995.
2. Mualliflar jamoasi. O‘rta Osiyoda pedagogik fikr taraqqiyotidan lavhalar. –Toshkent,1996-yil.
3. Fozilov J. va boshqalar. O‘qituvchi ma'naviyatini tarbiyalash. –Toshkent, 2000-yil.
4. Norboyev B. Istiqlo va istiqbol tarbiyasi. –Toshkent, 1996-yil.
5. Maxmudov T. Estetik did haqida. –Toshkent, 1964-yil.
6. Коллектив. Эстетическое воспитание в школе. Тошкент1991
7. Musurmonova O. O‘qituvchilarning ma'naviy madaniyatini shakllantirish. –Toshket, 1993-yil.
8. Ortiqov T. Musiqa o‘qitish metodikasi. –Namangan, 2009-yil.

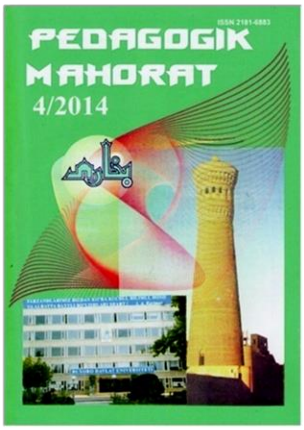

Buxoro davlat universiteti muassisligidagi
“PEDAGOGIK MAHORAT”
ilmiy-nazariy va metodik jurnali
barcha ta’lim muassasalarini
hamkorlikka chorlaydi.

Pedagoglarning sevimli nashriga aylanib ulgurgan “Pedagogik mahorat” jurnali maktab, kollej, institut va universitet pedagogik jamoasiga muhim qo‘llanma sifatida xizmat qilishi shubhasiz.

Mualliflar uchun eslatib o‘tamiz, maqola qo‘lyozmalari universitet tahririy-nashriyot bo‘limida qabul qilinadi.

Manzilimiz: Buxoro shahri, M.Iqbol ko‘chasi 11-uy
Buxoro davlat universiteti, 1-bino 2-qavat, 208-xona

Tahririyat rekvizitlari:
Moliya vazirligi g‘aznachiligi
23402000000100001010
MB BB XKKM Toshkent sh. MFO 00014 INN 201504275
BuxDU 400110860064017950100079002

Pedagogik mahorat: rivojlanamiz va rivojlantiramiz!

PEDAGOGIK MAHORAT

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal

2022-yil maxsus son

2001-yil iyul oyidan chiqa boshlagan.

OBUNA INDEKSI: 3070

Buxoro davlat universiteti nashri

Jurnal oliy o‘quv yurtlarining professor-o‘qituvchilari, ilmiy tadqiqotchilar, ilmiy xodimlar, magistrantlar, talabalar, akademik litsey va kasb-hunar kollejlari hamda maktab o‘qituvchilari, shuningdek, keng ommaga mo‘ljallangan.

Jurnalda nazariy, ilmiy-metodik, muammoli maqolalar, fan va texnikaga oid yangiliklar, turli xabarlar chop etiladi.

Nashr uchun mas’ul:
Alijon HAMROYEV.
Musahhih: Muhiddin BAFAYEV.
Muharrir: O‘g‘iljon Olloqova

Jurnal tahririyat kompyuterida sahifalandi. Chop etish sifati uchun bosmaxona javobgar.

Bosishga ruxsat etildi 08.06.2022
Bosmaxonaga topshirish vaqti 13.06.2022
Qog‘oz bichimi: 60x84. 1/8
Tezkor bosma usulda bosildi.
Shartli bosma tabog‘i – 20,6
Adadi – 100 nusxa
Buyurtma № 314
Bahosi kelishilgan narxda.

“Sadriddin Salim Buxoriy” MCHJ bosmaxonasida chop etildi.
Bosmaxona manzili: Buxoro shahri M.Iqbol ko‘chasi 11-uy.